

## **BLOC I: DE LA DESFETA A L'ESPERANÇA (1936-1976)**

**Anònim: "Record", *Mallorca Nova*, 1 (1 de juny de 1937), Barcelona, p. 1.**

### *RECORD*

Mallorca no és, ara, terra de poetes; és terra de botxins forasters i estrangers. Mallorca és, ara, terra de tortura i de dol. Els millors dels seus fills -treballadors de l'Esperit, del camp i de la ciutat- han regat la nostra terra generosa amb la seva sang de màrtirs. Molts, moltíssims de germans nostres, caríssims germans de sang i de causa, han desaparegut per a sempre. D'altres, molts d'altres, sofreixen la iniquitat d'una reclusió en les presons improvitzades i en els camps de concentració suara instal·lats.

Per a vosaltres els màrtirs, tota la nostra devoció i tots els nostres records de la nostra ànima endolada! Per a vosaltres encara en martiri, tota la nostra solidaritat!

Als uns i als altres la MALLORCA NOVA de l'endemà de la victòria reivindicarà la vostra gesta, -la vostra vida, la vostra obra,- i exultarà la vostra memòria.

Els nostres germans caiguts en la defensa de la Llibertat de la Pàtria, són ja esperit de l'Esperit immortal de Mallorca!

### *SALUTACIÓ*

Saludam amb tota emoció a tots els mallorquins residents i refugiats a l'Espanya Lleial, així com els que es troben residents -no pas d'ara- més enllà de la frontera i més enllà de l'Atlàntic i molt especialment als germans que lluiten en els fronts voluntàriament per l'alliberació de Mallorca tot defensant les llibertats de tots els pobles ibèrics.

### *PROPÒSIT*

MALLORCA NOVA desitja posar en relació els mallorquins antifeixistes escampats arreu, i contribuir amb el seu esforç i entusiasme a la nova estructuració política, social i econòmica de la nostra terra.

**Anònim: “Per Mallorca i per la llibertat”, *Mallorca Nova*, 7 (1 d'octubre de 1937), Barcelona, p. 1.**

Sovint en parlar del martiri de Mallorca, sota el domini del feixisme, se sent la mateixa expressió: «Qui ens ho havia de dir!».

Més, si pensam en els temps que foren, en la successió de períodes també tràgics i dolorosos, en la vida viscuda sota esclavatges plens de vergonya i d'ignomínia, veurem clara la gestació, el procés terrible de les actuals jornades en què es reblen les cadenes de la secular opressió.

Mallorca ha viscut sempre dins d'una mentida des de la darrera repressió històrica, la de Carles Vè. Mentida social, mentida política, mentida religiosa. El proverbial patriarcalisme, que troba cantors eximis, no ha existit mai. La indolència del qui abandona tota esperança i el fariseisme del pràctic en la vida, crearen l'ambient artificioós de l'«Illa de la Calma»; però, jamai, es pogué extingir la lluita ancestral contra el privilegi, que tantes vegades omplí de dol la terra nostrada.

En el gest amplament acollidor de Mallorca, en el fons del seu ésser captivador, en el cor mateix de la bonhomia persistia el record de la tibantor aspra i, a voltes, cruenta entre el privilegi, sempre recelós, i la justa aspiració a la sospirada vindicació humana.

Sota les resplendors de les formes protocol·làries, de les tradicionals costums que conservaren, fins ara, el prestigi del «vossa mercè», de blanures senyorívoles, se seguia vivint de l'home a cavall del privilegi, arreu del món caducat. Al marge de les conquestes socials i fins de la caritat cristiana, el punyent dolor del viure s'arredossava en la llunyania, allà deçà de la mar, quan no es desfeia, en gemecs de penitent, a la llum somorta de qualche temple; però, sempre, en un deix d'amargor.

El més petit rebroll de llibertat i de justícia es decandia dins la xarxa caciquil de la política econòmica instaurada en defensa dels nous palaus, que venien a sostenir les senyorials cases en runes. Igual, exactament igual, que la magnificència del ritus [sic] i la resplendent i complicada litúrgia sostenia la fe en una Església, plena de prerrogatives, que des de l'avior ve dominant la terra mallorquina, que mai no ha parit cap sant, perquè sabé, a temps, crear el fariseu.

Tot, a Mallorca, era mentida i, maleït de Déu! qui gosàs fer la llum. La llibertat i la veritat moriren a Mallorca en els darrers esforços d'alliberació, que exornà amb centes de forques la terra mallorquina. D'aleshores ençà, planava damunt Mallorca l'ordre iniqua de la realesa per abatre la germania. D'aleshores ençà el privilegi s'havia assossegat i es

mantenia en peu el «vossa mercè» junyint en un mateix feix els dardells de casta en franquesa: burocràcia i clerecia.

Qui ens ho havia de dir! Però Mallorca havia conegut jornades doloroses de tragèdia i no se n'havia redimit. Per un gest de dignificació humana, per un sol clam de llibertat, Joanot Colom, cap de la germania, justador del bé comú, fou atenallat, esquarterat i decapitat mentre Mallorca sofria el terrible càstig reial «que jamás del mundo se borrará la memoria».

Els anys empenyen els anys, i l'esperit mantenia sempre la mirada en el més enllà. Se sentien ja les inquietuds en el fons de l'ànima mallorquina, es pressentia l'eclosió d'una primavera gràvida de promeses, que esborrassen per sempre més el record de la desfeta; però, la tragèdia de Mallorca no s'havia superat encara, i ja els avenços aconseguits havien duit de nou el desassossec en les alcoves de les cases senyorívoles.

Vengué l'enfonsament de la Llei i del Dret. Les armes sense control tornaren a les mans del Privilegi. A lloure les passions, folls de ràbia, els néts dels «mascarats» d'antany, fretuosos de sossec, continuaren la repressió manada pel rei Carles Vè. d'Alemanya «que jamás del mundo se borrará la memoria».

Emili Darder, Batlle de la Ciutat, i tants d'altres han estat afusellats i escarnits, mentre Mallorca es va cobrint de damnatge i és, la terra adolorida, catifa de roelles.

Ja tenim un nou símbol de la nostra esclavitud: el record dels màrtirs. Germans! a la feina fins aconseguir que la sang vessada vindiqui la nostra Mallorca, i mai més rebroti l'anatema reial. Per Mallorca i per la llibertat!

**Francesc de Sales Aguiló Forteza: “Homenatge a Mallorca”, *Mallorca Nova*, 10 (1 de desembre de 1937), Barcelona, p. 1.<sup>1</sup>**

MALLORCA, la nostra Mallorca, la vostra germana Mallorca, catalana, és, ara, en martiri.

Mallorca -crit blau i silenciós enmig de la mar blava, agitada i tumultuosa- és, ara, en silenci.

Mallorca és, ara, una veu que calla, perquè sofreix i perquè no pot parlar la seva llengua.

Abans de la guerra, Espanya ignorava Mallorca i Catalunya l'havia oblidada. Mallorca era, només, la major de les «Islas adyacentes». Però no era jacent, sinó vivent: lluitava...

Tothom sabia que les grans potències democràtiques europees «festejaven» la pubilla de la Mediterrània.

I la guerra -encara no declarada!- ha desfermat damunt del seu cos de verge les més innobles ambicions del més innoble dels invasors.

Si el feixisme italià ha violat i tacat el seu cos, mai, però -n'estem segurs-, no assolirà la possessió de la seva ànima.

L'ànima de Mallorca és tota nostra, mallorquins i catalans. El seu esperit és el nostre tresor. I nosaltres, mallorquins, n'érem, som -des de tots els fronts i amb totes les armes- i en serem els seus fidels defensors.

Que ningú no ho dubti: dia vindrà que el poble mallorquí reprendrà el camí de la seva pròpia alliberació, i l'ànima de Mallorca ressorgirà pura com la flor dels seus ametllers.

EI CASAL DE LA CULTURA ha volgut retre homenatge de solidaritat i de germanor a la Mallorca sofrent d'avui i a la Mallorca somrient de demà.

Mallorca t'estima, Catalunya.

---

<sup>1</sup> Francesc de Sales Aguiló Forteza (Palma, 1899 – Bogotà, 1956). Polític, escriptor i científic.

**Gabriel Alomar Villalonga: “Mallorca reconstituïda”, *Suplement de El Obrero Balear*, 5 (1 de juliol de 1937), Barcelona, p. 1.<sup>2</sup>**

La grandesa dels territoris no es mesura per l'extensió material, sinó per la qualitat espiritual. Bèlgica, tan petita en extensió, deu la seva grandesa als moments en què va ésser reduïda a una partícula de terra nacional, i en què la seva cort, foragitada de Brussel·les, trobava asil a un extrem de Normandia.

Nosaltres reconstituïm avui a la mateixa ciutat de Barcelona, lliure d'invasió, la nostra Mallorca captiva, avui més llunyana que mai. No plorem el nostre exil [sic] a una nova Babilònia, com els jueus en el captiveri; perquè nosaltres hem pogut continuar vivint sota la República, encoratjats per l'esperança de recobrar aviat el territori natiu, amarat de sang germana i generosa, coronat de martiri, però també regenerat per la prova del dolor i per l'heroisme d'haver-lo superat.

Aquesta fulla no aspira a altra cosa que a ésser el signe i la paraula d'unió de tots els mallorquins que refan aquí, a l'altra banda de la mar, la Mallorca que avui no poden abordar. Voldríem que fos com un llum familiar sobre la taula d'aquest cenacle; com un tió de Nadal encès en el fogar de la pàtria llunyana, perquè entorn d'ell reformem la gran família dispersa.

I no voldríem que ho fos tan sols per als mallorquins sostrets a la dolorosa prova, sinó també, i més encara, per als mallorquins romasos a l'illa que travessa la seva llarga setmana de Passió.

Girant la mirada cap a migjorn, des de les muntanyes catalanes, el nostre desig i la nostra il·lusió destrien les muntanyes mallorquines. Cap a elles va, com una onada immensa, el tribut de la nostra enyorança.

Recordant les tres divisions de l'Església segons la nomenclatura cristiana, podríem dir que nosaltres som avui l'Església militant que lluita per a la gran deslliurança; i els nostres germans de Mallorca, carn de la nostra carn, són l'Església purgant i sofreixen un turment de purificació, en el qual participem terriblement nosaltres, en l'angúnia de no poder socórrer-los ni confortar-los.

Però uns i altres tenim l'esperança de constituir demà l'Església triomfant, sota les banderes desllibertes, cantant la pau i la victòria.

---

<sup>2</sup> Gabriel Alomar Villalonga (Palma, 1873 – El Caire, 1941). Escriptor i polític.

**Antoni Maria Sbert Massanet: “Mallorca”, *Suplement de El Obrero Balear*, 5 (1 de juliol de 1937), Barcelona, p. 4.<sup>3</sup>**

Mai havia enyorat Mallorca com ara l'enyo, amb una enyorança que sols es pot sentir vers els que són molt lluny de nosaltres i que alhora estan molt prop del nostre cor. Podia estar-me un any sense anar-hi, però sabia que «podia» anar-hi i que, si no podia, no era perquè Mallorca no em volgués rebre; no era, com és ara, perquè la meua Mallorca tingués la porta tancada i la clau en mans d'un vigilant estranger.

Malaurada Mallorca benivolguda, presonera de l'ambició imperialista, prostituïda per la possessió mercenària i venuda pels seus propis fills! Sento en el meu cor clavada l'espina punyent de la traïció dels envilitos descendents dels nobles catalans que varen redimir-te! Els «botifarretes», indignes descendents de la Mallorca catalana, han traït la seva sang una vegada més, i han retut acatament als escamots de forasters i estrangers, «señoritos troneras», aventurers de «Arriba España» i de l'Itàlia del feix, la grotesca Itàlia de l'era feixista, que viu la paròdia, la tarasconada ridícula del cesarisme plebeu en el segle xx. I tots plegats, abans de sotmetre's a la voluntat «popular» -*populus suprema lex*- han entregat la terra de Ramon Llull a l'estranger.

I han assassinat, han vexat, han humillat, han vessat la sang dels liberals i dels fills autèntics de la Mallorca de les Germanies, la de Cabrit i de Bassa, la de Joanot Colom, la dels fidels i la dels herois senzills, la Mallorca de pau i d'amor, la de les cales policromades, la del cel i de la mar blaus, la de les muntanyes d'argent i or, ells l'han ensagnada de sang de màrtirs, ells, els fills de l'altra Mallorca de la prostitució i dels «cabarets», dels negocis bruts, la Mallorca del contrabandista, del jugador, de l'espia i del macarró. I ells eren els qui havien de donar l'exemple al «poble incult», perquè ells es deien hereus de la tradició cristiana i de la noble estirp patriarcal que ells mateixos han enfonsat amb la seva petitesa d'esperit i amb la seva misèria moral. La por i la baixa moral de la ruralia, dels pagesos, dels «cursis» i dels mossons, porucs rucs de perdre la «quarterada» o l'empleo, els ha fet alçar la mà sense dignitat i sense elegància, i han fet una caricatura més de la salutació immortal dels romans de la gran República, i dels esclaus a les arenes davant l'Emperador. Pobres pagesos, desfilant davant els intrusos estrangers i davant els «botifarretes» amb la mà que tasta la pluja i el pas que sona l'espardenya, acostumats a anar darrera el carro i la mula! Quin paper i quina tragèdia que esteu fent alhora sense saber ben bé el que feu i el que us espera!

---

<sup>3</sup> Antoni Maria Sbert Massanet (Palma, 1901 – Ciutat de Mèxic, 1980). Polític, activista cultural i editor.

Tinc clavada en el cor, ple d'enyorança, l'espina punyent d'aquesta tragèdia. I tinc encegada la vista pel resplendor d'un crepuscle que cobreix el cel de sang i de núvols tenyits, com si s'apropés la tempesta.

Mallorquins! Per la Nova Mallorca, la de la renaixença catalana, esperem ben units, en un sol aplec de tots, l'alba del jorn gloriós de la Llibertat i de la Justícia social! Esperem aquest dia lluitant per la nostra causa i serem dignes d'ella.

**Gabriel Alomar Villalonga: “Mallorquins”, *Justícia social*, 745 (12 de gener de 1939), Maó, p. 1.<sup>4</sup>**

MALLORQUINS:

No sé si cada un de vosaltres es fa ben bé càrrec del gran deure que li pertoca. Sou la compensació històrica d'una immensa vergonya. Mai, en tota la història de la illa, uns taca semblant ha caigut sobre la nostra terra. Us llibre estrident, *Les Grands Cimétières sous la Lune*, de l'escriptor catòlic i reialista francès, Georges Bernanos, ha denunciat davant el món el crim col·lectiu que ha convertit en infern la illa de la calma. Totes les potències del mal, desfermades, han destruït les valors morals de la nostra Mallorca.

Tot això és el resultat d'un llarg període d'inconsciència. La pèrdua del sentit de la llibertat i de la gelosia per la coparticipació en la sobirania, la indiferència davant la corrupció exacerbada pel capital, ens ha conduït a aqueix estat dolorosíssim.

Vosaltres heu d'ésser els constructors d'una Mallorca nova, rescatada per la sang de les víctimes, fundada en l'engrandiment de les veritables valoracions espirituals, ennoblida per l'experiència del dolor.

La República espanyola va ésser instaurada per a extingir una llarga tradició de decadència. Aqueixes forces tradicionals voldrien ara reprendre la perduda dominació; i les ajuden en aqueixa innoble tasca les potències europees que han retrocedit a ja primitiva barbàrie i que saben qu'Espanya es la única nació que ha gosat afrontar-les.

Mallorquins: penetrats d'aqueixa alta missió històrica, no defalliu en la vostra lluita. Enllà de la mar, Mallorca, captiva del dragó com les donzelles llegendàries, espera el vostre retorn, coronat de victòria.

---

<sup>4</sup> Gabriel Alomar Villalonga (Palma, 1873 – El Caire, 1941). Escriptor i polític.

**Francesc de Sales Aguiló Forteza: “Mallorca, nova fidelitat”, *Quaderns de l'exili*, 6 (març-abril de 1944), Coyoacán (Mèxic/Bogotà), p. 16.<sup>5</sup>**

Quan un mallorquí, voluntàriament o a contracor, surt de la seva terra, a trescar altres terres, des del mateix moment de la partida fins al precís instant de la tornada, mai no deixa de pensar i desitjar, amb devoció i il·lusió, el retorn.

Si va pel món -emigrant o exiliat, Europa, Àfrica o Amèrica- darrera treball o llibertat, treballa, si pot, de cap a cap de dia; però sempre, per anys que passin, amb el pensament i l'esperança de retornar a viure amb els seus i a morir a Ca Nostra.

A Mallorca és viva, entre el poble, aquesta singular divisió del món en dues parts: Mallorca i Fora-Mallorca. Algun escriptor mallorquí, a darreries del segle passat, àdhuc l'havia elevada a expressió literària.

És, igualment, d'ús popular aquesta deliciosa expressió del sentiment i del sentit familiar i casolà. Si demaneu pel cap de casa -l'amo o el senyor- i s'escau que no és a la casa, oiríeu aquest diàleg: -No hi és; ha sortit -I a on és? A on el trobaria? -No ho sé; no ho ha deixat dit; és pel món.

Car l'insular migparteix el món, i distingeix entre el seu món -la Roqueta, els seus estimats i amics, la família, sa casa, el seu treball, el seu viure, el seu amor i el seu dolor i el món... dels altres.

Si *la meva família comença en mi* -i ho creiem a cor obert i a ulls clucs- per a un insular el món comença a la seva Illa. I fora i enfora de l'Illa, de la seva terra i de la llengua de la seva terra, es sent estrany i desterrat en la terra estranya d'un altre món.

El cor blau de l'enyorança d'estimats i amics, morts i vius; la nostàlgia, el *dolor de llunyania* -veritable dolor físic- no el deixen viure; perquè mentre el cos és a l'exili l'esperit i l'ànima són allà; perquè la vida aquí no és sinó la recordança de la vida allà. Els records vells i els desigs novells li eixalen el pensament i li enardeixen els sentiments.

El *dolor de la Pàtria*, a l'exili, és més fi, més profund i més constant. El desterrat sent, més que ningú i millor que ningú, dins si mateix, la seva terra: homes i paisatge, llum i silenci, vers i ànima. La sent en tota la seva *unitat especial de cultura*: història, literatura, costums, legislació civil i, sobretot, l'idioma. Els nostres poetes, els conradors, els menestrals i els obrers i la seva vida i la seva obra, els seus esforços i les seves esperances, desfilen davant nostre i... nosaltres amb ells.

---

<sup>5</sup> Francesc de Sales Aguiló Forteza (Palma, 1899 – Bogotà, 1956). Polític, escriptor i científic.

Sent una obsessió constant, profunda, punyent, immensa. Els ulls clavats a l'infinit blau, sent el perfum de la terra dels nostres amors i dolors. Veu la color i la claror i el rostre dels nostres paisatges. Sent com una música dolça, suau, llunyana, irresistible. Són les nostres cales i els nostres camps, els nostres pins i les nostres oliveres. És l'alegria de la florida hivernenca del ametllers, i és l'ombra materna i fresca del figueral. És la flaire de tarongina de la Vall d'Or i el silenci i la pau de la Cartoixa. Són els nostres majestuosos castells roquers, enfilats i vigilants; és la salutació amatent i amable dels nostres molins de vent; és la veu de la vida tranquil·la, honrada i generosa a les nostres possessions i cases de pagès. Sentiu?

*Volguda casa pagesa,  
plaent com una escomesa,  
oberta com una mà,  
com una mà sempre estesa  
que convida a reposar...*

[Maria-Antònia Salvà]

És aquell ambient suau de pau i treball dels nostres obradors, en els carrers silenciosos de la Ciutat, decorats, ça i lla, pels palaus senyorials, on és parlada, però, també, la mateixa llengua del poble.

És, sobretot, la veu i l'escalf de les cendres, encara càlides, dels nostres germans de sang i de causa; dels nostres màrtirs, afusellats i assassinats pel seu amor a Mallorca, a Catalunya i a la Llibertat; i dels fills predilectes desapareguts per a sempre durant la lluita o lluny de la terra nostra. I és la solidaritat amb tots els qui, a casa nostra o en terres d'adversitat, encara sofreixen -molt més que nosaltres- el suplici de la vida.

Rodant pel món, enmig dels sotracos de l'exili, es pot perdre, per desús o per desgast, una bona part de la sensibilitat i finesa espiritual i física -fins n'hi ha que es tornen aspres i incomprensiblement incomprensius i intolerants!- i es corre el risc de perdre's a si mateix, de ni retrobar-se a si mateix, i d'oblidar el *Siau qui sou* de Costa i Llobera.

Però no devem ni podem perdre la memòria ni la fe. La memòria, s'ha dit, és la base de la personalitat individual i de la col·lectiva dels pobles. I la fe ens exigeix en primer lloc, d'ésser fidels a nosaltres mateixos.

Tot i tothom, paisatge i persones i coses amigues, han d'ésser i són presents en la nostra ànima endolada, i vivents en el nostre record. Sí, la nostra vida és, ara, record. Record i esperança; és a dir: fidelitat.

Set anys han passat de la invasió. *Totes les potències del mal destruït els valors morals de la nostra Illa* (Els mateixos que ens envaïren veuen, ara, envaïdes les seves illes!).

D'aleshores són aquests mots, que ens plau de recordar i de repetir: *Que ningú no ho dubti. Dia vindrà que el poble mallorquí reprendrà el camí de la seva pròpia alliberació, i l'ànima de Mallorca ressorgirà pura com la flor dels seus ametllers.*

Recordem també, germans, les paraules del Poeta -traspassat al Caire-: «Vosaltres, mallorquins, heu d'ésser els constructors d'una Mallorca Nova, rescatada per la sang de les víctimes, fundada en l'engrandiment de les veritables valoracions espirituals, ennoblida per l'experiència del dolor» [Gabriel Alomar].

El nostre pensament, la nostra voluntat i la nostra acció són, com sempre i més que mai, al servei de la MALLORCA NOVA de demà, una Mallorca *mallorquinitzada*, reintegrada al sentiment nacional amb Catalunya i els altres pobles de llengua catalana. La nova alba s'acosta.

**Josep Roure-Torrent: "Les Illes d'Or", *Lletres. Revista Literària Catalana*, 1 (maig de 1944), Mèxic DF, p. 6-7.<sup>6</sup>**

Recentment ha arribat de Catalunya la notícia que la Col·lecció "Les Illes d'Or", de la Ciutat de Mallorca, ha incrementat les seves activitats i ha ofert al públic un esplet de volums remarcables. La notícia té per a nosaltres el doble valor d'assabentar-nos de la continuïtat de les edicions en llengua catalana i d'ésser precisament mallorquins els qui es redrecen davant la persecució que els falangistes menen contra tot el que signifiqui catalanitat.

Val la pena de fer un petit comentari a aquesta informació. "Les Illes d'Or", Biblioteca d'Escriptors i Temes Baleàrics, aparegué ja fa alguns anys, abans que la fúria totalitària no ensangonés els pobles ibèrics. En aquella època, però, portava una vida migrada i els volums eren escassos. La dominació franquista, de cop, fa emmudir per força els llibres catalans; la interdicció de publicar obres escrites en la nostra llengua és rigorosa, i tan sols se n'escapen un nombre tan reduït -potser la reedició de Verdaguer, només- que no pot ésser tingut en compte. I és en aquest moment que els animadors de "Les Illes d'Or" donen impuls a la col·lecció baleàrica, la qual porta ja publicats vint-i-tres volums. El gest és alhora merítós i significatiu.

Recordo ara les meves estades a Mallorca i particularment a Eivissa i a Formentera, les illes reposadores per excel·lència -uso a consciència aquest tòpic, perquè ben segur és un dels que conté més fons de veritat-, i les ense[n]yances que n'he tret. Els territoris insulars de parla nostrada posseeixen una profunda catalanitat, indiscutible, ben arrelada en l'esperit dels seus habitants. Una catalanitat en la majoria dels casos inconscient, si voleu; tant li fa, car en l'època dels precursors del renaixement literari a l'anomenada Catalunya estricta també era més instintiva que raonada. A Eivissa concretament, potser a causa de l'abandonament en què l'ha mantinguda l'administració forastera, del prestigi que sempre hi ha tingut Barcelona i de la rivalitat amb Mallorca, he sentit sovint, en llocs apartats i per boca de gent diversa, la manifestació que ells se sentien catalans, i cal remarcar que en 1936, a l'ocasió d'haver-ne estat temporalment foragitades les forces falangisto-italianes, els eivissencs feren la sol·licitud d'incorporació de l'illa al territori de la Generalitat de Catalunya, que els governants catalans no saberen apreciar en tot el seu valor; a Mallorca i a Menorca, afalagada la primera per la seva condició de capital de "província" i per la propaganda turística i la segona per la seva importància com a base naval, llur catalanitat potser era més apagada i reduïda. Sigui com sigui, en l'actual moment de prova la intel·lectualitat mallorquina ha respost plenament amb un bell gest catalanesc que a tots ens ha de commoure i ens ha de fer tenir les millors esperances que aqueixa catalanitat pot assaonar-

---

<sup>6</sup> Josep Roure Torrent (Barcelona, 1902 – Mèxic, 1955). Advocat, escriptor i polític.

se i esdevenir conscient amb facilitat. Els editors i col·laboradors de "Les Illes d'Or" saben perfectament què significa l'impuls donat a la biblioteca; no és perquè sí que en aquests moments -quan al Principat de Catalunya és perseguida la literatura catalana i els mateixos llibres de "Les Illes d'Or" no s'hi poden vendre- no és perquè sí, repeteixo, que es dona empenta a una col·lecció que abans menava una vida sòpita, ni és sense més ni més que publica dos volums de gramàtica per a ús d'escriptors baleàrics en els quals s'estableix la unitat lingüística d'acord amb la gramàtica oficial al Principat. A diferència de la majoria dels valencians, els nostres illencs no han oblidat la força de llur passat històric, i han mantingut, en forma esmorteïda o no, llur essència catalana.

Voldríem que aquest impuls de la biblioteca "Les Illes d'Or" obeís a un desvetllament generalitzat a Mallorca; encara que no fos així, però, significaria almenys l'exteriorització del sentiment conscient i decidit de catalanitat dels escriptors mallorquins, llur solidaritat amb els catalans perseguits i la ferma voluntat que tenen d'evitar l'estroncament de la literatura catalana, i significaria també l'augment de lectors d'obres catalanes a les illes. Tot això és prou important perquè [sic] deixi de tenir repercussions favorables. No hi ha cap mena de dubte que els escriptors mallorquins, i en general de les Balears i de les Pitiuses, s'han sentit sempre catalans i s'han adonat que la seva literatura no podia ésser altra que la catalana; des de Marian Aguiló ençà [sic] el fet s'ha repetit ininterrompudament. Tots, però, han escrit en català situant-se en el Principat de Catalunya, o, si més no, actuant-hi de cara; avui, en canvi, escriuen i publiquen en català i incrementen una biblioteca catalana dintre de Mallorca i actuant de cara a les illes. Si el fet comentat significa un primer pas, és tanmateix un pas ben encertat perquè [sic] deixondir els sentiments fins ara adormits però al capdavant latents; a la Catalunya estricta el moviment també derivà de l'acció dels escriptors.

Felicitem-nos, doncs, d'aquesta tasca dels amics mallorquins, d'un valor tan alt.

I felicitem-nos així mateix de la ceguesa d'uns dominadors que no veuen en l'obra catalanesca dels mallorquins res més que una manifestació "regional", per bé que la prohibició que "Les Illes d'Or" continués donant llibres a l'estampa no faria altra cosa que produir una indignació tan gran que potser encara ens seria més favorable.

**Constitució del Moviment Socialista Balear. Declaració (primavera de 1959), Arxiu-biblioteca del Pavelló de la República (Barcelona).**

Els joves esquerrans de les Illes Balears, que a desgrat de les decepcions sofertes durant aquests vint-i-tants anys de tirania, no han perdut la fe en les virtuts autèntiques de la LLIBERTAT i de la DEMOCRÀCIA, les quals han de basar-se per a ésser veritables en la IGUALTAT DE CONDICIONS SOCIALS per a tothom, i que hem conservat l'esperança en el destí del nostre poble,

CONSIDEREM:

- 1) Que és necessària la *transformació* profunda de la societat balear en l'ordre polític i econòmic, per a posar fi a l'estancament del nostre poble el qual està avui sotmès a una hipòcrita, subtil i embrutidora explotació disfressada que, si continués, acabaria fatalment instaurant i perpetuant un veritable sistema de castes.
- 2) Que el nostre poble és *explotat* pels residus de l'aristocràcia de terratinents, per una burgesia mesquina, cínica i renegada de la nostra terra, la qual s'ha divorciat completament de les costums i de la parla nostres, i s'ha format a redós de les capes més podrides de la nostra societat contrabandistes i «estraperlistes» enriquits gràcies al mercat negre, que tant s'ha desenvolupat en aquests anys de dictadura.
- 3) Que totes aquestes minories explotadores han comptat i compten amb la protecció d'un exèrcit i d'una administració forasteres, de les més corrompudes que puguin existir, i amb les benediccions d'un clergat molt amic de donar consells als pobres però que encara ho és més de seure a la taula dels «senyors», oposant-se a qualsevol dels pocs intents que modernament s'han fet a les Illes per a millorar la sort del poble. Nosaltres no oblidem en aquest aspecte la poc exemplar conducta de la majoria dels components d'aquest clergat durant els anys de terror feixista.
- 4) Que estant les Balears lligades geogràficament a la Península Ibèrica, creiem que l'actual estructura política i econòmica ha d'ésser substituïda per una UNIÓN DE NACIONS IBÈRIQUES, la qual d'acord amb l'inevitable evolució dels esdeveniments haurà d'ésser necessàriament de caràcter SOCIALISTA.
- 5) Que cal redonar a la nostra classe treballadora la *consciència de classe* i l'esperit de lluita, perduts en part a causa dels motius ja senyalats, als quals cal afegir la creixent corrupció social, produïda pels fàcils i aparents beneficis del turisme que solament beneficien en realitat a un petit nombre de privilegiats capitalistes, gracies al monopoli dels negocis d'aquesta indústria.

6) Que cal evitar el que succeí l'any 1936, quan el poble balear es trobà indefens davant de la sublevació feixista per manca d'un proletariat organitzat. I que tenint en compte l'esperit burgès dels antics dirigents balears sabem que hem de prescindir de *falsos localismes* sentimentals, dels quals sempre han fet ús els explotadors, aconseguint així una manca de solidaritat entre les Illes i el divorci d'aquestes amb els pobles germans. Aquests localismes son fora de temps avui que els transports han abolit pràcticament les distàncies, i quan és necessària com mai una ajuda externa que ens permeti redreçar el cap i guanyar definitivament la guerra a l'injustícia i a l'immoralitat.

7) Que per assegurar l'*eficàcia de la lluita* per l'igualtat de condicions socials per a tots, el màxim respecte a la Llibertat individual, i a les autèntiques peculiaritats de la cultura balear, és necessària la *cooperació* amb les organitzacions democràtiques que lluiten a la regió peninsular que, ultra ésser la més pròxima geogràficament, conté el proletariat més lluitador de la península dirigit avui també per una activa minoria de joves treballadors i intel·lectuals, i amb la qual ens uneix una comunitat de historia, de llengua i de cultura: CATALUNYA.

Per totes aquestes raons, els joves esquerrans balears acordem:

A-Lluitar amb totes les nostres forces fins aconseguir les *millors condicions de vida* per tots els Balears,

B-Propugnar la creació d'una REGIÓ AUTÒNOMA BALEAR, la qual s'administrarà lliurement segons normes democràtiques.

C- Per obtenir una més gran eficàcia en el combat i més ajuda pel nostre poble acordem la UNITAT D'ACCIÓ amb el partit de Catalunya que més pot ajudar-nos a obtenir la democràcia social per tots volguda.

D- En conclusió acordem la *creació* del MOVIMENT SOCIALISTA BALEAR (M.S.B.), units amb el Moviment Socialista de Catalunya. que és el nostre partit germà.

A les Illes, Primavera del 1959.

## **Josep Melià Pericàs: “Nota final”, text inèdit.<sup>7</sup>**

Ja a punt d'entrar el llibre en màquines, amics als que dec tota consideració em conviden a explicar la terminologia que uso en les planes que venen. Si fa no fa no és perquè trobi tals aclariment con a imprescindibles. La terminologia, a desgrat de la multivocidad dels vocables, sol tenir un sentit unívoc tant pels especialistes con por la gent acostumada a llegir en torn d'un determinan assumpte. Però i els altres? Tot aquest públic profà, poc avesat a la lectura de llibres nostres i en el que l'autor ha posat tota la seva il·lusió?

Potser per a ells convengui fer aquestes precisions terminològiques. Al manco perquè nigu s'agafi al recurs fàcil de malentendre un concepte por subvertir intencions.

Abans de res, doncs, diré que el mot "nació" i tots els seus derivats són emprats exactament en el sentit contrari amb què ho fan els francesos. Els castellans de l'Edat Mitjana feien do "nació" un concepte anàleg al de naixença. Santa Teresa i Sant Joan de la Creu parlen d'homes de "nació taledana", etc. Nació i nacionalitats són al meu entendre conceptes més aproximats. La nació no té res a veure amb l'Estat ni com a premisa ni tan sols com a ideal potencial. Nació és tot poble individualitzat, els seus aspectes diferencials són qüestions nacionals.

Després convindrà explicar el que entenc per "Castella", castellanisme, castellans i castellanització. A banda de que des de la primera redacció que vaig lliurar a l'editor he hagut de substituir abundantament tots aquests mots, encara en resten moltes mostres. Vull dir que sempre que es parla tant de Castella com dels seu adjectius derivats es fa sense fer referència a una regió espanyola concreta. Ja se sap que pels catalans, castellans són tots els que no son catalans. Jo ús totes aquestes paraules en tant que sinònims d'esperit i idees unitàries oposades a les idees particularistes. Un castellanista no és un senyor que estima Castella, ni tan sols admiri les seves realitats humanes o el seu tresor literari. Crec haver deixat per altres papers el testimoni de la meva estima a la regió on visc, on el meu fill ha vist la llum primera i a on he trobat la riquesa inestimable de bona part dels meus millors amics. Castellanisme no té res que veure amb tot això. La referència s'escau a la tendència a anorrear tot el que no sia unitari, a la supresió de tots els aspectes particularistes de les Espanyes.

És clar que no tots els castellans són castellanistes i que an aquest llibre només es parla de castellanistes mallorquins. Es clar, per tant, que les referències van només de cara a tots aquells que dins la nostra societat han assumit el paper de desvernaculitzadors, per dir-ho amb una paraula més neutra.

---

<sup>7</sup> Josep Melià Pericàs (Artà, 1939 – Alcúdia, 2000). Advocat, escriptor i polític.

La referència a una "classe ociosa" té sols un sentit socio-econòmic no laboral. Com que és un concepte que te un autor convé que n'igui el prengui en sentit literal sinó en el que Veblen li dona a la seva famosa obra.

I fetes aquestes salvetats crec que novament puc posar acabament an aquestes paraules preliminars, que, per una cosa o una altra, s'han anat allargant com una corema.

**Josep Melià Pericàs: “Els problemes a superar”, *Cap a una interpretació de la història de Mallorca*. Barcelona: Edicions d’Aportació Catalana, 1967, p. 17-19.<sup>8</sup>**

Per a seguir endavant, hem de demanar a la Història que ens doni dues explicacions. D'una part, que ens il·lumini la sendera per on cal seguir. Per altra banda, que ens permeti la vivisecció d'aquells problemes que calgui plantejar amb més urgència, nuament, amb duresa. La solució d'aquests ja no depèn dels fets històrics, sinó del nostre potencial de sentit comú.

Al meu entendre, el problema cabdal del país és la manca absoluta d'una classe dirigent. Les minories no s'improvisen. Això és clar. I a Mallorca hem perdut massa ocasions perquè, ara per ara, ens estranyem de treballar en el buit. La nostra aristocràcia va resistir, però al cap darrer es va dissoldre amb molta més pena que glòria. Patírem, com a solució de recanvi, una onada de caciquisme sucursalista. Si fa no fa, encara no n'hem sortit. Hem viscut prop d'un segle a l'ombra de don Antoni Maura i a l'ombra de don Joan March. La resta no han passat de comparses. Han complert el seu paper, a vegades fins i tot amb dignitat. Però no han promocionat els homes que podien donar una empenta decidida als quefers col·lectius.

Fa trenta anys, caminàvem vers un apoliticisme de terra baixa. Mallorca semblava destinada a ésser un districte fidel a uns polítics instal·lats a Madrid. Mentrestant, Joan Estelrich i Gabriel Alomar, posem per cas, havien de cercar a Catalunya l'acta de diputats que els negava la terra nadiua. Semblàvem caminar, ho repetesc, vers un tipus de societat agrícola, sense massa pretensions ni entusiasmes. I vet ací que, de sobte, ens trobam immersos dins un procés desfermat, dins un veritable miracle de desenvolupament econòmic. Un miracle que gairebé es produeix per atzar, imprevistament, per obra i gràcia del Cel, ja que no de resultes de la previsió dels nostres conciutadans.

Cadascun de vosaltres, joves com jo, i no diguem els més vells, heu vist amb els vostres ulls aquest gran trasbalsament dels darrers deus o quinze anys. Si no ho haguéssiu vist, seria prou difícil que us ho fessin creure. Tardana o no, la revolució ha vingut. S'han subvertit els valors; s'han evidenciat els clivells i els defectes de la casa pairal. Un nou ordre de necessitats exigeix nova gent, noves idees. Tot això que dèiem no es pot improvisar. Tot això que, quan manca en un moment donat, deixa entreveure la possible via d'aigua de la incerta nau del futur.

Per unes raons o unes altres, la burgesia s'ha encavallat a dalt de tot de la realitat social mallorquina. Controla el poder econòmic, regenta les corporacions municipals i àdhuc les provincials. Representa, en definitiva, la nova edat de les inversions, del negoci. Tot això

---

<sup>8</sup> Josep Melià Pericàs (Artà, 1939 – Alcúdia, 2000). Advocat, escriptor i polític.

és perfectament normal. Era previsible, fins i tot, des de fa cinquanta o seixanta anys. I no obstant, ens ha agafat de sorpresa. A diferència del que va ocórrer al Principat, aquí hem muntat una burgesia improvisada, sense cap problema comunitari.

La dissolució de la vella aristocràcia es va fer amb prou lentitud. I a desgrat de tot, el rellevament no es va produir en el moment oportú. La burgesia, aquesta burgesia de la postguerra, que fa i desfà en els assumptes públics del país, no va substituir ningú. Ocupà el buit que havia deixat la noblesa al llarg del seu procés d'extinció i anorreament. Ocupà el lloc interinament usufruït per les velles tendències caciquistes, supervivents a fi de comptes a la guerra civil.

Aquesta és la realitat. D'una banda, una burgesia sense tradició cultural ni política. Abocada al fàcil recurs del renegament incondicional, expatriada respecte de les arrels del poble. Fluctuosa minoria a la recerca d'un segell de distinció. Una burgesia que ja ha nascut sense horitzons, materialitzada; que se sent incòmoda pel fet elemental d'adquirir la plenitud en el moment en què, precisament, fa crisi tota la condició burgesa.

Aquesta classe burgesa és la que vol vendre el tresor cultural del país per un plat de llentilles. Són ells els qui es castellanitzen, encara que no s'adonin que maltracten la bella llengua castellana amb el seu empastifat dialecte provincià. Ells, els burgesos, són els qui han traït les virtuts i el tarannà del poble, cosa que mai no hagué de fer la noblesa mallorquina. La seva miopia és tan absoluta, que no els permet adonar-se que amb tot això estan cavant la pròpia tomba. Perquè és obvi que en un temps de signe socialitzant els pobles no es poden permetre aquesta mena de distanciaments refinats i classistes. I les *élites* que renunciïn al paper de capdavaners d'una idea susceptible d'ésser adoptada per tothom, a la llarga s'hauran de fossilitzar, convertides en clovella innecessària.

Els mallorquins, a la burgesia no li devem res. A tot estirar li devem la responsabilitat del que no es fa. L'actual estat de prosperitat econòmica no crec que sia pròpiament obra de ningú. Tal vegada obra de tots, encara que jo, personalment, pensi si no es deu exclusivament a un manat de circumstàncies atzaroses.

Bé. Precisem què diu el compte negatiu de la burgesia, a veure si hi podem anotar algunes partides essencials. Com és ara l'òptica materialista i pragmàtica. Ni les professions liberals, ni les minories burocràtico-polítiques, no s'han pogut escapar d'aquest pragmatisme. Socialment, no hi ha més valors reconeguts que els valors econòmics. Només el grupet intel·lectual segueix predicant els valors de l'esperit, al si d'una societat indiferent. El terreny, doncs, no propicia estats de bona esperança ni futuribles més o menys agradosos. Existeix la possibilitat, per raons materials, que la burgesia adopti una actitud

descentralitzadora, autonomista. És una possibilitat més dins la previsible evolució de la problemàtica econòmica. Només que una possibilitat...

Dos són, per tant, els problemes més greus de l'hora present. El dèficit cultural de les minories dirigents i el materialisme social. Cal que hi treballem ben decidits i ben de pressa. Si no, correm el perill de no arribar-hi d'hora.

**Climent Garau i Arbona: “La trobada política de s’Arracó (1968)”, *Lluc*, 783 (novembre-desembre de 1994), p. 7-9.<sup>9</sup>**

El setembre de 1968 ens vàrem reunir a Mallorca una vintena de persones. Hi havia valencians, catalans i illencs. L'objectiu era començar a caminar per la via política. Els assistents havíem estat participant fins aleshores en la resistència cultural, ara calia donar una altra passa. Al llarg de la trobada es varen presentar ponències, que foren discutides, i es proposaren un conjunt d'accions, encaminades totes elles a perfilar un projecte nacional, d'àmbit de Països Catalans, que volíem que fos engrescador. El propòsit era emprendre, de manera seriosa i teòricament ben fonamentada, aconseguint una màxima conjunció d'interessos, un bell projecte, al qual de seguida li posarem un nom: d'alliberament i de classe. Era la primera vegada que a Mallorca s'emprenia una síntesi d'aquesta naturalesa.

Aquells anys es feia un retret al mallorquinisme polític anterior a la guerra civil: que no havia tengut una base popular, que havia estat excessivament elitista i culturalista, amb massa connotacions conservadores en els aspectes socials. Allò que semblava evident era que l'obrerisme no havia estat el fort dels nostres intel·lectuals de la ceba. L'any 1968 no es podia perdonar aquesta manca de sensibilitat envers un tema tan punyent com era el de la qüestió social. La nostra intenció era corregir aquesta tendència.

Acabàvem de passar l'experiència de la finalització del colonialisme, en gran part conseqüència de la «guerra freda». Rússia havia pres partit en aquesta lluita a favor de l'alliberament nacional dels pobles colonitzats, per tal de tombar el contrari, fos com fos. Per tant, en els processos de conquesta de la sobirania per part de les ex-colònies europees s'hi trobava, necessàriament, l'empremta marxista, sobretot en la seva versió més genuïnament africana, com després es va poder veure.

El motiu que ens va reunir a S'Arracó era la recuperació d'una nova fe en la possibilitat de començar la tasca per a fer possible el nostre projecte nacional. I ara, quan ja ha passat un cert temps, hom se sent temptat a demanar-se: com és que aquest anhel es manté i que, fins i tot de cada cop més, aquí i arreu del món, és un desig comú per a molta de gent?; quin és el misteri o quina és la realitat que li dóna suport?; com és possible que quan semblava que tot s'havia acabat, comparegués, sorprenent el sentit comú, una nova gent, amb la mateixa dèria de l'alliberament nacional?

*A S'ARRACÓ, CLANDESTINAMENT*

---

<sup>9</sup> Climent Garau Arbona (Palma, 1924 – Bunyola, 2015). Activista cultural, farmecèutic i polític.

L'organització de la trobada va anar a càrrec d'estudiants mallorquins que en gran part estaven vinculats al PSUC. Un dels que més treballaren per fer-la possible va ser en Gregori Mir, juntament amb elements que pertanyien a Unió Democràtica de Catalunya.

Jo hi vaig anar amb en Francesc Moll i el prevere Pere Llabrés. Férem el viatge per etapes. Una mà prou destra, veritablement clandestina, ens anà conduint cap al lloc de la reunió final. Mai no he sabut qui varen ser els nostres guies. Per ventura després la realitat va desvirtuar una mica les habilitats polítiques d'aquelles persones, no ho sé, però us puc assegurar que en aquella ocasió la seva capacitat organitzativa fou admirable. La penúltima etapa del viatge, que tengué sucosos incidents, fou a la parròquia de S'Arracó. Ens hi trobarem amb el seu rector, en Gaspar Aguiló, que segurament va ser una peça bàsica de la trobada. Ell fou qui aconseguí les claus del local de Ca Ses Monges, que era el punt final del viatge, el lloc on havia de fer-se la reunió.

A la reunió hi trobarem molta gent coneguda i una altra que no havíem vist mai, amb la qual, i molt coherentment amb la situació, no ens intercanviarem en cap moment el nom. De mallorquins, érem en Pere Jofre, en Josep M. Llompart, en Gregori Mir, en Guillem Crespí, en Francesc Moll, en Pere Llabrés, jo mateix, en Ramon Oró, que aleshores era dels carmelites del col·legi Pius XII, na Tonina Canyelles, una dona ben agosarada... També hi havia n'Antoni-Lluc Ferrer. De Menorca, comparegué n'Andreu Murillo, que va ser el primer amic menorquí que em donà la política.

Del País Valencià vengué en Joan Fuster, amb quatre o cinc jovenots, un dels quals era en Vicent Pitarch, amb els corresponents calçons esfilagarsats, barba i posat netament carbonari.

Del Principat de Catalunya vengué el senyor Miquel Coll i Alentorn, que record que em va causar un gran impacte, i unes quantes persones més, alguna d'elles acabada d'arribar de l'exili. Era gent madura i bastant formal. Un dels que hi havia era en Solé Sabarís.

A Ca Ses Monges es va començar ben aviat la tasca. En primer lloc, es va llegir l'ordre del dia. Ens varen fer advertiments relacionats amb la seguretat. Record una severa recomanació de no treure el nas fora, per molta basca que sentíssim. Tot seguit, iniciarem la lectura i discussió de les ponències. S'havia d'anar amb una certa pressa, no fos cosa que qualche bona ànima ens ajudàs a trobar-nos amb la social, que segons l'opinió general ens anava al darrera.

Durant la trobada, en Pere Llabrés va celebrar l'Eucaristia. Mentre els ateus i els agnòstics prenien ben dignament el sol pel jardí, d'altres pregaven dins aquelles noves

catacumbes. Vull remarcar el fet que ningú, ni d'una part ni de l'altra, es va sentir gens incòmode.

### *ELS CONTINGUTS DE LES PONÈNCIES*

Tenim la sort d'haver pogut salvar de registres, amagatalls i humitats la documentació que es va debatre en la trobada. Creiem que pot tenir el seu interès detallar l'enunciat de les diferents ponències, amb la qual cosa mínimament en podrem deduir el seu contingut. Varen ser els següents:

1. La unitat entre les terres i els homes dels Països Catalans.
2. Incorporació urgent de les altres Illes Balears a la problemàtica socio-cultural del moment present.
3. Anàlisi de l'estat actual de la cultura.
4. Paper de l'intel·lectual mallorquí davant la nova realitat sociològica:
  - a) envers les institucions;
  - b) envers els mitjans de difusió.
5. Necessitat d'arribar, amb urgència, als diferents sectors que intervenen en l'ensenyança pública i privada.
6. Creació de fonaments sociològics entre els Països Catalans:
  - a) intercanvi d'informació i col·laboració a nivell de grups,
  - b) estudi de la possibilitat de creació d'institucions comunes.
7. Nomenament d'una comissió organitzadora de la reunió de l'any que ve a Mallorca.

### *LA UNITAT ENTRE LES TERRES I ELS HOMES DELS PP.CC.*

En relació a aquesta primera ponència, farem un comentari breu als punts i idees del seu articulats que a hores d'ara poden tenir més interès. Pensem que aquesta ponència era, d'alguna manera, la declaració de principis bàsica.

Es començava constatant la manca de consciència de la pròpia realitat cultural, social i política per part del poble de les Illes Balears, el qual, segons dèiem, durant els “darrers vint anys no ha sabut crear la força decisiva que defensés i completés la seva personalitat davant el món.” Davant l'evidència del fet, se'n propugnava una ràpida reacció i rectificació.

Com era lògic, es definia el concepte de nacionalisme:... "és desfermar les cordes que ofeguen les veus genuïnes de les col·lectivitats naturals. Ha nascut per pura necessitat biològica davant els perills i les esperances d'aquesta nova civilització." Al llarg del document, també varen anar sortint tota una sèrie d'afirmacions que són clàssiques a l'hora de definir el concepte Nació. Es parlava de cultura pròpia, de territori, d'història comuna i de la voluntat de bastir un projecte nacional. Tot s'acostava a la definició d'Otto Bauer: "El caràcter nacional no és un factor que surt del no res, sinó que és el resultat d'una història, d'un diàleg fet en comú entre els homes d'una societat i la natura, en lluita per la subsistència, d'unes relacions determinades i canviants al llarg de la història."

El document continuava defensant la validesa de l'opció política nacionalista:

"S'ha dit que dins aquesta nova civilització l'esdevenidor serà de les comunitats petites. Que la salvació de l'home, de l'humanisme, dependrà de la capacitat de sinceritat de la total comunitat humana: de l'eficàcia a trobar els fonaments lògics de les diferents comunitats. El vertader progrés, la vertadera llibertat, només es podrà realitzar quan la naturalesa haurà retrobat els seus propis camins. La visió planetària dels problemes, cal veure-la des de la nostra perspectiva de catalans, d'un vell poble europeu que vol, d'una vegada i per sempre, definir-se, fer-se respectar, col·laborar i autoadministrar-se."

Però el document de S'Arracó també incloïa una anàlisi molt realista de la situació d'aquell moment i de la que s'esdevindria ben aviat en l'àmbit illenc:

"Les nacions no s'improvisen. Com hauríem pogut subsistir nosaltres tants de segles si no fóssim una veritable comunitat? Si en el segle passat es despertaren sentiments patriòtics en els millors mallorquins va ser perquè el contingut d'una cultura era viu i operant. Però avui el plantejament no és el mateix. Avui tot està en perill, encara que creguem i tinguem confiança en l'obra de l'home. Les transferències humanes que implica el turisme, els fets d'uns països subdesenvolupats que han de veure com els seus fills han d'anar a altres indrets a cercar feina, els intercanvis i esmerçaments econòmics a escala continental, els sentiments unitaris dins els cercles culturals consemblants, el demà insegur. Tot això plegat causa que el nostre pensament sigui pessimista quan reflexionam sobre la nostra terra mallorquina."

Tot i que el paràgraf acaba amb una visió pessimista, ni en aquest document ni en els altres es deixa de confiar en la virtualitat de l'home per a poder sortir del mal pas. És una tesi curiosa en el context d'aquells anys, del tot amarats per l'existencialisme de Jaspers, de Jean Paul Sartre... Era més d'esperar, vistes les coses de fora estant, una terminologia més d'acord amb *Les mosques*, *Les mans brutes* o *La nàusea*, que eren lectures de moda en aquells moments, en què s'enterraven tants de mites, un d'ells el corresponent a aquell

home provinent de l'exaltació humanista de la Il·lustració, del qual ja en quedava molt poca cosa en peus. Aleshores es tornava a la conceptualització pessimista, hebrea, de l'home corromput, però ara sense esperar que cap Déu el pogués salvar.

Ja hem dit abans que entre tots els participants a la trobada hi hagué un gran respecte. Tots érem necessaris i, per això, hi havia voluntat d'entesa entre les diferents opcions polítiques. D'aquí se'n derivava una gran voluntat de pacte i col·laboració, que es reiterava al llarg de tots els documents. Aquesta ponència que hem estat comentant va ser redactada amb un total consens entre els joves marxistes i pel democristià Miquel Coll i Alentorn. Encara que al carrer s'estilassin els excessos verbals, a S'Arracó les coses es feren amb un seny i una mesura que no eren massa corrents en aquells m[ó]ns de la resistència política.

Aquesta recuperació de l'episodi de la trobada de S'Arracó, a més de pretendre aportar unes dades i un testimoni útils per al coneixement de la resistència política a la Mallorca de durant el franquisme, per ventura pot servir per enriquir la reflexió sobre el moment present.

**Josep Massot Muntaner: “Barcelona i Mallorca”, *Lluc*, 580-581 (juliol-agost de 1969), p. 6-7.<sup>10</sup>**

Els mallorquins ens queixam sovint que els de Barcelona no ens entenen ni ens volen entendre, que en publicar llibres dels nostres escriptors els «humilien» afegint-hi llistes de paraules absents del Fabra (no sempre ben definides, de més a més), que quan aquests escriptors van a Barcelona no els fan el cas que pertocaria, que només se'n recorden de nosaltres quan els convé, que concedeixen massa poca importància a les nostres coses, que...

Totes aquestes històries ja són velles (n'hi ha prou de llegir la correspondència de Marià Aguiló per a adonar-se'n, i sens dubte encara trobaríem precedents més llunyans), i no seré jo que digui que estan del tot desproveïdes de fonaments. Però per ventura comença a esser hora que tots plegats ens prenguem les coses amb una mica més de serietat.

És ben cert que hi ha el perill del centralisme barceloní i de tot el que vulgueu, però cal que reconeguem tot allò que s'ha fet de positiu a Barcelona a favor de la cultura mallorquina. Ningú no pot negar que a Barcelona hi ha una simpatia autèntica envers tot el que sigui de Mallorca. En podria donar molts exemples, alguns d'ells viscuts. Limitant-nos només a la qüestió editorial, ¿on surten la major part de llibres d'autors mallorquins? ¿Qui ha publicat les obres completes de Costa i Llobera, de Joan Alcover, de Miquel dels S. Oliver, de Llorenç Riber, de Llorenç Villalonga, per citar només uns casos ben rellevants? Aquests darrers mesos hem vist aparèixer a Barcelona escrits de Baltasar Porcel -pensem que gairebé tota la seva producció és barcelonina-, de Blai Bonet, de Guillem Frontera, de Bartomeu Barceló, de Jaume Vidal Alcover, de Miquel Adrover i segurament d'altres que ara no record. La benemèrita col·lecció *Antologia catalana* es va iniciar amb el *Llibre de les bèsties* del nostre Ramon Llull, ha dedicat un volum a Llorenç Villalonga, un altre al menorquí Joan Ramis, en té un de Baltasar Porcel en preparació i ha donat ampla cabuda als poetes mallorquins a moltes de les seves antologies (i si aquesta representació mallorquina no és més extensa, no és per culpa dels «catalans», sinó perquè els mallorquins, per les raons que sigui, no hem -dic no hem, per desgràcia- respost a les proposicions de col·laboració que se'ns feien). Si passam al capítol de premis literaris, no costaria massa de demostrar que durant aquests darrers anys els mallorquins hi han resultat, en general, ben afavorits.

I podríem continuar encara, però no val la pena. Al costat d'això, què hem fet nosaltres de cara a Barcelona? És més: què hem fet de cara a nosaltres mateixos? Ja sé

---

<sup>10</sup> Josep Massot Muntaner (Palma, 1941 – Barcelona, 2022). Historiador, editor i filòleg.

que a Mallorca hi ha gent que treballa i editors de bona voluntat. No vull judicar ningú, ni donar culpes als qui no les tenen. Però la pregunta és decisiva i la contesta, per desgràcia, massa senzilla: hem fet tan poca cosa que gairebé podem dir que no és res.

Ens exclamam si els «catalans» prescindeixen de la nostra música, però ¿qui de nosaltres ha fet un estudi vàlid sobre aquesta música? Lamentam que el nostre art no sigui més tingut en compte, però ¿on són les històries de l'art mallorquí (les monografies que hi ha són en general, per a vergonya nostra, obra d'estrangers)? Ens sap greu que històries de la literatura catalana com la del Dr. Rubió o la de Martí de Riquer donin tan poc relleu a la literatura de Mallorca, però ¿qui de nosaltres ha fet una història d'aquesta literatura? És veritat que en aquest darrer camp hi ha alguns treballs ben meritoris, però res no és definitiu ni complet. Més encara: no sabem quasi res de la literatura medieval (ni tan sols de Ramon Llull, des del punt de vista literari almenys), desconeixem per complet el nostre teatre antic - tan ric, si més no, per la quantitat-, tenim idees molt vagues sobre el temps de la «Decadència» (¿qui ha sentit parlar mai de Rafel Bover, de Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament o del Comte d'Ayamans? ¿qui coneix a fons el món curiosíssim dels glosadors?) i les tenim potser massa clares sobre la «Renaixença». A Mallorca, hi ha hagut bons col·lectors del tresor de la literatura popular, però gairebé no tenim qui l'estudiï científicament.

El mateix podríem dir pel que fa a la història, tant la política (la que els francesos anomenen «événementielle») com l'econòmica, la social, l'espiritual, la cultural, la que sigui. Tenim publicades moltes monografies (algunes d'elles excel·lents), milers de documents (en general, mal transcrits i plens de faltes d'impremta), fins i tot alguns llibres que volen esser vertaderes «històries», però la «vertadera història», la «història total», encara està del tot per fer, i no podem esperar que ens la venguin a fer, ni enfadar-nos perquè els «catalans» no la tenen en compte o l'estrafan.

Ja sé que faig una mica -o un molt- de caricatura. Però tot això és molt seriós i molt tràgic. I mentrestant, els nostres universitaris es dediquen a estudiar cinquanta mil coses que no tenen cap relació directa amb les nostres realitats i un dia o altre es veuen forçats a emigrar cap a l'«abominada» Barcelona, que té malgrat tot més possibilitats que no el paradís mallorquí.

Amb tot això, no vull fer cap apologia de Barcelona, ni justificar els errors o les omissions que els «catalans» conscientment o inconscientment puguin cometre. Simplement, vull fer una crida al realisme. Es hora que deixem de queixar-nos i que ens posem a treballar, amb rigor i amb tenacitat, cadascú des del seu lloc i segons la seva capacitat, a fi que els recels provincians desapareguin i que el dia de demà la nostra cultura

sigui més sòlida i les nostres relacions amb Barcelona més profundes i més madures. Per a alguns, serà simplement continuar el que han fet fins ara. Altres necessitaran una autèntica «conversió», que tregui prejudicis i infongui dinamisme i -en tant que sigui possible- optimisme. Sigui com sigui, tot el que es faci en aquest sentit serà benvingut.

**Editorial: “La llengua, vehicle d’una cultura”, *Lluc*, 640 (setembre de 1974), p. 3.**

A punt de començar de bell nou el curs escolar, valdria la pena recapitular una llarga sèrie de consideracions sobre l'ensenyament de la llengua a les nostres escoles públiques i als col·legis de pagament, dirigits en la seva majoria per religiosos. En primer lloc, -ho hem dit altres vegades-, creim que l'escola, si vol tenir un sentit vital dins el món d'avui, ha de servir la societat per a la qual treballa i ha de plantejar els seus suports en el desenvolupament del poble i no en els interessos egoistes d'una minoria. Si l'escola no viu de cara a la comunitat i no té el coratge de presentar-se com un revulsiu capaç de modificar les estructures adormides del nostre grup humà, es converteix fàcilment en un cos mort, en una ferida purulenta que minva el creixement d'una terra i la paralitza. L'escola morta, l'escola com un instrument de repressió, l'escola al servei de les classes dirigents, han estat conceptes discutits durant els últims anys. Ara, valdria la pena plantejar-nos una sèrie d'interrogants, partint de la idea que el contingut i el desenvolupament d'una cultura varien segons quina és la classe dominant. ¿Quin tipus d'educació volen els homes que tenen el futur de Mallorca en les seves mans? ¿Cap a on giren els seus ulls? ¿Quin sentit es desprèn de les seves actuacions? I ¿quines possibilitats d'expansió té la cultura, de pervivència i de transformació? Cada època elabora i assumeix els continguts culturals que ha rebut del passat i els transforma segons les necessitats culturals del moment. ¿Sobre quines bases s'ha fonamentat aquesta transformació? Hem de dir que la mica de camí recorregut ha estat difícil i que els treballs de concientització [sic.] han estat una empresa gairebé romàntica d'entitats privades i gent particular. Avui que tothom planifica, valdria la pena de reflexionar detingudament sobre els condicionaments que marquen aquesta planificació. ¿Fins a quin punt s'ha tengut en compte l'expressió genuïna del nostre poble, que és en definitiva la nostra cultura? Cultura i planificació és un binomi d'interdependència. La cultura del poble, al servei d'aquest poble. A altres indrets, les delegacions del Ministeri d'E. i C. a través de la Inspecció Tècnica o de la Divisió de Planificació, o dels ICEs han estat els primers promotors d'unes experiències que han donat una pauta de treball i una línia d'actuació. És ben hora de superar la fase de les consignes «mallorquí o català a l'escola». És precís determinar una escola on l'organització del treball i de la cultura del poble estiguin plenament orientades al servei de la societat, al seu progrés i a la seva difícil trajectòria.

**Editorial: “Les Illes al Congrés de Cultura Catalana”, *Lluc*, 649 (juny de 1975), p. 4.**

Per tots els qui parlem la llengua catalana i amb l'esforç de cada dia bastim una mateixa cultura, se'ns ofereix amb el proper CONGRÉS DE CULTURA CATALANA la més gran oportunitat del nostre segle després del Congrés de la Llengua Catalana (Barcelona, 1906). És la gran avinentesa que tenim a les mans per posar al dia la nostra cultura.

Se'ns presenta l'ocasió d'un Congrés realment unitari i unificador que agomboli i aglutini l'autèntica expressió cultural de tots els qui parlem una mateixa llengua a les Illes, al País Valencià i al Principat, enfront de qualsevol separació disgregadora, de qualsevol discriminació sucursalista o paternalista, de qualsevol alienació «gonellista» d'aquí o d'intents semblants més o menys orquestrats des de fora com el que ara ha de suportar València.

Tractem ara de definir quina hauria de ser l'aportació nostra, l'aportació de les Illes a la gran empresa conjunta d'aquest Congrés.

1. Creim en primer lloc que el Congrés no tindrà sentit si no es promou abans i es realitza a fons una participació verament popular. Volem dir: de tots els sectors del nostre poble: el món del treball, els professionals, els intel·lectuals. Altrament seria un Congrés coix de naixement.
2. Els immigrants que són catalans, eivissencs, menorquins, mallorquins o valencians pel fet de viure a una terra de parla catalana, hi han de tenir també la seva veu. Hi han de poder pronunciar una paraula nova, oberta, en un diàleg franc que enceti la via d'una integració vital i cultural en tots els aspectes.
3. El nostre Congrés ha de tenir els vessants amplíssims de tota la nostra expressió cultural; ha d'abraçar tots els caires sociològics del nostre poble; ha de ser reflex verídic de la societat en què vivim, del poble que formam i anam construint. No ha de tenir cura, doncs, solament dels aspectes literaris, solament de la cultura escrita o de la investigació científica: factors tots ells imprescindibles, ben cert, però no únics i que han de ser confrontats amplament amb tot el que fa, el que és el poble dels qui parlem català.

Enfront de tot això ¿quina és la tasca de tots nosaltres, a les Illes?

No pot esser simplement la que miri d'assegurar una presència física, al seu dia, dels menorquins, eivissencs i mallorquins, al Congrés. Ja des d'ara la tasca ha de començar i ha de fruitar abans que arribi el dia de la inauguració.

Se'ns imposa, a partir de la convocatòria del Congrés i de cara a la seva celebració, una visió unitària i una coordinació de tota la feina que aquí es va fent per promoure la

cultura i la personalització del nostre poble. És urgent la tasca de revisió de la nostra realitat cultural, per damunt de totes les discrepàncies, defugint tot uniformisme i tot dogmatisme, afavorint una confrontació dialèctica enriquidora i no exclusivista, amb una clara visió de futur.

I això hauria de tenir ja un ressò ben viu i aclaridor en la creació de la Universitat de les Illes -de què ja hem parlat tantes vegades i ara hi tornam a insistir-. No volem tenir una Universitat que podria ser sucursalista, alienadora, classista, tele-dirigida des de fora. Volem una Universitat nostra, per al poble, democràtica, orientadora i promotora d'una cultura ben nostra, d'una reflexió i d'un estudi del que som, de la societat que formam, de la història que hem heretat, de la terra que trepitjam.

Caminem, doncs, tots plegats cap a aquesta ocasió immillorable per a la normalització de la nostra llengua i de la nostra cultura: normalització total a l'ensenyament, als mitjans de comunicació social, a tota l'expressió del que sentim, pensam i entre tots anam fent. Sols així podrem esdevenir un poble amb personalitat pròpia, posseïdor conscient del seu ser i del seu destí, lúcid de cara a un futur que potser se'ns obre amb esperança.

**Teodor Úbeda Gramage i Miquel Moncadas Noguera: “La responsabilitat dels cristians en la promoció de la nostra llengua i cultura. Declaració dels bisbes de les Illes”, *Lluc*, 649 (juny de 1975), p.12.<sup>11</sup>**

Els Bisbes que presidim en el Senyor les Esglésies d'aquestes illes, hem cregut que és el nostre deure pastoral dir una paraula d'encoratjament sobre el present i les perspectives futures de la cultura pròpia del nostre poble, i especialment de la nostra llengua que n'és el seu vehicle i l'expressió normal.

En aquest moment contemplam amb esperança i volem animar en el que toca al nostre ministeri i segons les nostres possibilitats, l'esforç de moltes entitats i de molts de ciutadans de les Balears perquè la nostra llengua recobri en l'ensenyament i en els mitjans de comunicació social aquell lloc que li és propi com a veu normal de la cultura de tot un poble. I això, perquè l'Església, que nasqué de Pentecostès, ha de proclamar l'Evangeli en totes les llengües i, per voluntat del seu únic Mestre i Senyor, s'ha d'encarnar en totes les comunitats humanes per oferir la salvació capaç d'assaciar i de donar plenitud a totes les aspiracions nobles de l'home. El Concili Vaticà II ens ensenya que “no existeix res veritablement humà que no trobi eco en el cor de l'Església” i que ella “se sent íntimament i realment solidària de la humanitat i de la seva història”.

En continuar i actualitzar aquesta tasca, ben antiga en les nostres Esglésies, d'afavorir i promoure el cultiu de la nostra llengua, volem ser feials a la doctrina de l'Església universal que defensa el dret dels pobles a expressar-se amb la seva llengua i cultura pròpies, també en el cas de les minories ètniques. Doctrina que ha rebut la seva confirmació al darrer Concili, particularment en la introducció de les llengües vernacles a les celebracions litúrgiques. (Cfr. *Pacem in terris*, 90, G.S. 59, S.C. 36-40)

Des d'aquest plantejament volem fer-vos present el nostre desig que tots nosaltres, cristians de Mallorca, Menorca i Eivissa, assumiguem conscientment la nostra responsabilitat – com a membres al mateix temps de l'Església i del nostre poble – d'apreciar, promoure i difondre l'ús de la nostra llengua. Als preveres vos recordam que el motiu de la introducció de la llengua vernacle en la litúrgia, és que la predicació de l'Evangeli, l'educació en la fe, l'oració personal i comunitària, la celebració dels sagraments tinguin com a vehicle normal la llengua materna del creient que hi participa. Recomanam a les escoles cristianes i a les institucions educatives depenents de l'Església que, tenint en compte el recent decret del Govern Espanyol del dia 9/5/1975 sobre l'ensenyament de les llengües regionals a les escoles, introdueixin de fet i promoguin eficaçment l'aprenentatge

---

<sup>11</sup> Teodor Úbeda Gramage (Ontinyent, 1931 – Palma, 2003). Eclesiàstic.  
Miquel Moncadas Noguera (Muro, 1921 – Solsona, 1989). Eclesiàstic.

de la nostra llengua. Volem també, que, a nivell de les nostres Esglésies Diocesanes, l'ús de la nostra llengua es vagi normalitzant sempre més en tot el que sigui convenient.

Tot això no ha d'implicar cap discriminació enfront dels germans procedents d'altres regions d'Espanya, molts d'ells afincats definitivament a la nostra terra. Les nostres Esglésies els han d'acollir pastoralment, han de respectar els seus drets i peculiaritats, també quant a l'ús de la seva llengua sobretot en el que pertany a la predicació i a l'educació de la fe, a la pregària personal i comunitària i a les celebracions litúrgiques. Al mateix temps han de fomentar la seva integració a la nostra Església i a la nostra societat.

Amb aquesta paraula, que voldríem que fos llum d'Evangelí per al nostre poble, reafirmam el que hem dit els Bisbes espanyols al darrer document col·lectiu sobre la Reconciliació: "Representa una positiva contribució a la solidaritat humana la multiplicació de projectes d'abast comunitari, més enllà de tota discriminació i elitisme, i la defensa del patrimoni sociocultural de les minories ètniques dins l'ordenament polític" (n.11). És aquesta una tasca que hem de fer entre tots, els nadius de les nostres illes, els qui vénen per cercar treball entre nosaltres, els qui fixen la seva residència en la nostra terra per qualsevol altre motiu i els qui, dins l'Estat Espanyol al que pertanyen diverses minories ètniques, exerceixen l'autoritat al servei del bé comú. I tots, segons l'esperit d'aquelles altres paraules del Document col·lectiu sobre la Reconciliació: "que cadascú reconegui la gamma plural de riqueses personals dels altres. ¿Com se'ls estima de veritat si no se'ls permet ser ells mateixos?" (n.18).

Ciutat de Mallorca, 10 de juny de 1975. Teodor Úbeda, bisbe de Mallorca i Administrador Apostòlic d'Eivissa.

Ciudadella de Menorca, 10 de juny de 1975. Miquel Moncadas, bisbe de Menorca.

**“Interpretación global de los elementos determinantes hacia la consolidación del concepto de nación balear”, *Nostra paraula*, 7 (agost de 1975), p. 5-8.**

*1. Del análisis expuesto sobre la Historia de las Islas, pueden deducirse las siguientes constantes:*

*1.1. Cada vez que se dan unas ciertas manifestaciones autonómicas corresponde a momentos de nuestra Historia en los que simultáneamente se da un desarrollo de las fuerzas productivas. Y, en su defecto, en los momentos en que se producen crisis de desaceleración económica corresponden generalmente a momentos en los que se ha dado un incremento de los factores centralistas.*

*1.2. Este proceso contradictorio de nuestra Historia se acentúa y concreta de un modo especial en las décadas de postguerra civil española, y, más en concreto, en los momentos actuales.*

*1.3. A diferencia de otras realidades, en las Islas las manifestaciones autonómicas no han correspondido a las clases dominantes. Estas, por su escaso desarrollo, siempre han ofrecido alternativas centralistas. De ahí que la alternativa de las Islas no haya sufrido el desarrollo que en otros lugares, en donde existía una burguesía, que, -para defender sus intereses de clase-, en determinados momentos de la historia defendieron y defienden posturas "nacionalistas".*

*1.4. Escasa atención al problema en las formaciones de la izquierda histórica. (El Socialista y Nuestra Palabra, etc. se redactaban en castellano).*

*2. De ahí:*

*2.1. No sirven, ni corresponden a la sensibilidad del pueblo de nuestras Islas, fórmulas puramente de descentralización administrativa concedidas desde el "centro". Estas fórmulas de carácter "regionalista" son las que suelen defender ciertas clases dominantes, - no se puede hablar de una burguesía propiamente dicha-, para seguir manteniendo su situación de privilegio que va ligada intrínicamente [sic.] a las fórmulas económicas centralistas (por ejemplo los cabildos insulares).*

*2.2. El limitarnos a soluciones "regionales" presupone la no participación del pueblo de las Islas en las decisiones económicas. Tal participación, en cambio presupone el reconocimiento del derecho democrático del pueblo con sus correspondientes aparatos políticos e institucionales.*

*2.3. Por otra parte, nuestra concepción del camino hacia el socialismo presupone la posibilidad de una expresión democrática y una alternativa de solución del problema global*

*de las Islas, en contraposición de los intereses de la burguesía que reduce el control de la economía a un simple problema técnico.*

*2.4. Como fórmula específica de nuestra alternativa para las Islas es imprescindible reconocer explícitamente el derecho del pueblo a su autodeterminación. Este último concepto es el que no acepta ni incluye ninguna burguesía nacionalista, y, que nosotros debemos defender como cualquier otro derecho democrático.*

*2.5. A partir de la alternativa nacional para las Islas debe mantenerse una formulación federal con el resto de realidades dentro del Estado Español. Dadas nuestras peculiaridades culturales comunes, deben darse unas relaciones fraternales con los países de cultura catalana.*

*2.6. Esta solución federal la entendemos como necesaria desde el punto de vista económico, pues la centralización permitirá el desarrollo y la ayuda a otras naciones y regiones más deprimidas, así como contribuirá a una mayor nacionalización. El carácter democrático de esta centralización será imprescindible para asegurar: las necesidades del pueblo en cada lugar, así como para aceptar las directrices del plan general.*

*2.7. Desde el punto de vista político, la federación permitirá la institucionalización de las relaciones proletarias de una manera más eficaz, cara a evitar la reacción en todo el Estado Español, así como para articular más eficazmente la postura internacionalista.*

*2.8. Por tanto, llegamos a la conclusión que en las Islas debe el Partido pronunciarse por el derecho de la autodeterminación a la vez que elabore una alternativa política y sea portavoz del interés popular. Entendemos que la única diferencia que existe entre nación y región en estos momentos es el carácter político de esta medida (la autodeterminación).*